

РАДА СУДДІВ УКРАЇНИ

01601, м. Київ, вул. Липська, 18/5, тел.: (044) 277-76-29

24 вересня 2020 року

м. Київ

РІШЕННЯ

№ 53

20 серпня 2020 року до Ради суддів України звернулася громадська організація «Всеукраїнська асоціація суддів у відставці» з листом, у якому ставиться питання невідповідності роз'яснення Пенсійного Фонду України №2800-030101-5/11687 від 13.04.2020 та роз'яснення Міністерства соціальної політики України, №5519\02-20\54 від 17.04.2020 висновкам викладеним у рішенні Верховного Суду у зразковій справі №620/1116/20 від 16.06.2020.

У зв'язку з викладеним, Радою суддів України досліджено наявність проблемних питань соціального забезпечення суддів у відставці, а також визначення напрямів удосконалення соціального забезпечення носіїв судової влади.

Конституційний Суд України у справі 2-рп/2020 від 18.02.2020 року виклав юридичну позицію про те, що запровадження згідно із положеннями пункту 25 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII зі змінами різних підходів до порядку обчислення розміру щомісячного довічного грошового утримання суддів, які виходять у відставку, суперечить положенням частини першої статті 126 Основного Закону України щодо гарантування незалежності суддів Конституцією і законами України.

Підтверджуючи викладені у раніше прийнятих рішеннях свої позиції, Конституційний Суд України у мотивувальній частині рішення у справі 2-рп/2020 від 18.02.2020 зазначив, що право судді у відставці на пенсійне або щомісячне довічне грошове утримання є гарантією належного здійснення правосуддя і незалежності працюючих суддів. Щомісячне довічне грошове утримання судді у відставці має бути співмірним із суддівською винагородою, яку отримує повноважний суддя. У разі збільшення розміру такої винагороди перерахунок раніше призначеного щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці має здійснюватися автоматично.

Таким чином, визнавши неконституційними положення пункту 25 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII зі змінами, Конституційний Суд України припинив дію запроваджених ними дискримінаційних обмежень прав суддів у відставці, як таких, що суперечить положенням частини першої статті 126 Основного Закону України.

13 квітня 2020 року № 2800-030101-5/11687 Пенсійний Фонд України звернувся до Міністерства соціальної політики з листом, в якому виклав свою думку про те, що суддям у відставці, яким перерахунок щомісячного довічного грошового утримання було здійснено з 01.01.2020 року із розміру суддівської

винагороди, обчисленої відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 року № 2453- VI, перерахунок довічного грошового утримання судді у відставці буде здійснюватися при збільшенні суддівської винагороди після 18.02.2020 (з 01 січня 2021 року).

В свою чергу Міністерство соціальної політики України листом №5519\02-20\54 від 17.04.2020 погодилось з позицією Пенсійного Фонду України щодо механізму проведення перерахунку довічного грошового утримання суддям у відставці, викладеною в листі ПФУ №2800-030101-5/11687

Вказані листи Пенсійним фондом України спрямовано на адреси Головних управлінь Пенсійного фонду України в областях та місті Києві для врахування в роботі, що стало підставою для територіальних управлінь Пенсійного фонду України для відмови у здійсненні перерахунку довічного грошового утримання суддям у відставці на підставі довідок про зміну суддівської винагороди починаючи з 19.02.2020.

В той же час, 16 червня 2020 року Верховним Судом ухвалено рішення у зразковій справі №620/1116/20, яким позов Криворученка Д.П. (судді у відставці) задоволено частково, визнано протиправним рішення Головного управління Пенсійного фонду України в Чернігівській області від 05.03.2020 про відмову в перерахунку Криворученку Д.П. щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці згідно із його заявою від 25.02.2020, зобов'язано Головне управління Пенсійного фонду України в Чернігівській області здійснити Криворученку Д.П., як судді у відставці, перерахунок та виплату щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці згідно із довідкою Територіального управління Державної судової адміністрації у Чернігівській області від 25.02.2020 № 03/36-740, з урахуванням фактично виплачених сум, починаючи з 19.02.2020.

Вказане рішення Верховного Суду набрало законної сили 07.08.2020.

Зокрема у пунктах 33 – 40, 42 рішення Верховного Суду від 16.06.2020 зазначено:

«33. Згідно з частиною першою статті 91 Закону України від 13.07.2017 № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.

34. Статтею 152 Конституції України передбачено, що закони та інші акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

35. Отже, з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення від 18.02.2020 № 2-р/2020 Закон № 1402-VIII не містить норм, які б по-різному визначали порядок обчислення розміру щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці.

36. Верховний Суд неодноразово, зокрема у постановках від 06.03.2019 у справі № 638/12586/16-а та від 11.02.2020 у справі № 200/3958/19-а висловлював правовий висновок, відповідно до якого правовою підставою для перерахунку раніше призначеного щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці є факт зміни грошового утримання/складових суддівської винагороди судді, який працює на відповідній посаді.

37. Разом з цим, колегія суддів зазначає, що набрання чинності рішенням Конституційного Суду України, яким визнаються неконституційними відповідні норми законодавства, тягне за собою виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин до яких застосовуються (застосовувалися) положення законодавства, яке згодом було визнано неконституційним. Відтак, такі правовідносини безпосередньо пов'язуються з дією закону. Тобто, якщо це один день (втрата чинності повністю чи в окремії частині закону за рішенням Конституційного Суду України з дня його ухвалення), то цей строк закінчується о 24 години 00 хвилини цього дня. Відповідно, з 00 годин 00 хвилин наступного дня, з дати ухвалення відповідного рішення Конституційного Суду України, до правовідносин, що регулюється таким законодавством застосовується норма, що відповідає Конституції України, вступила у силу і діє.

38. Таким чином, перерахунок, який просить здійснити позивач з 01.01.2020, обумовлений відновленням раніше порушених його прав з дати ухвалення Конституційним Судом України рішення від 18.02.2020 у справі № 2-р/2020.

39. Отже, саме з 19.02.2020, наступного дня з дати ухвалення Конституційним Судом України рішення від 18.02.2020 у справі № 2-р/2020 у позивача виникло право (підстава) на перерахунок щомісячного довічного грошового утримання судді відповідно до Закону № 1402-VIII.

40. При цьому, на переконання колегії суддів, зміна розміру окладу судді, який є складовою суддівської винагороди, є підставою для перерахунку довічного грошового утримання судді у відставці.

<...>

42. З цього приводу колегія суддів зазначає, що позивач має право на перерахунок довічного грошового утримання судді у відставці на підставі довідки від 25.02.2020 № 03/36 – 740, виданої Теруправлінням ДСА про суддівську винагороду для обчислення щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці саме з 19.02.2020, оскільки саме з цієї дати втратили чинність обмеження, встановлені пунктом 25 розділу XII Прикінцевих та перехідних положень Закону № 1402-VIII, згідно з якими право на отримання щомісячного довічного грошового утримання у розмірі, визначеному цим Законом, має суддя, який за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердив відповідність займаній посаді (здатність здійснювати правосуддя у відповідному суді) або призначений на посаду судді за результатами конкурсу, проведеного після набрання чинності цим Законом, та працював на посаді судді щонайменше три роки з дня прийняття щодо нього відповідного рішення за результатами такого кваліфікаційного оцінювання або конкурсу.»

Рішенням Верховного Суду від 16.06.2020 визначено, що «зважаючи на те, що Криворученко Д.П. вийшов у відставку з посади судді до завершення проходження кваліфікаційного оцінювання суддів щодо нього і отримує щомісячне довічне грошове утримання судді у відставці, яке має бути співмірним із суддівською винагородою, яку отримує повноважний суддя, колегія суддів приходить до висновку, що рішення ГУ ПФУ щодо відмови у перерахунку позивачу (судді у відставці) щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці від 05.03.2020 є протиправним та відповідно зазначене рішення територіального органу Пенсійного фонду України підлягає скасуванню. А відтак, позовна вимога Криворученка Д.П. про зобов'язання ГУ ПФУ здійснити перерахунок та виплату позивачу щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці на підставі зазначеної вище довідки від 25.02.2020 № 03/36 – 740, виданої Теруправлінням ДСА, про суддівську винагороду для обчислення

щомісячного грошового утримання з 01.01.2020 є такою, що підлягає частковому задоволенню, а саме, з 19.02.2020.»

Відповідно до вимог статті 290 Кодексу адміністративного судочинства України в рішенні Верховного Суду від 16.06.2020 визначено, що вказане рішення є зразковим для справ, у яких:

позивачі мають статус судді у відставці та не проходили (не пройшли) кваліфікаційне оцінювання суддів під час перебування на посаді судді та (або) не пропрацювали на посаді судді три роки після проходження кваліфікаційного оцінювання;

відповідачем у них є один і той самий суб'єкт владних повноважень (його відокремлені структурні підрозділи) – територіальні органи Пенсійного фонду України – Головні управління Пенсійного фонду України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі;

спір виник з аналогічних підстав у відносинах, що регулюються одними нормами права (у зв'язку із відмовою відповідним територіальним органом Пенсійного фонду України здійснити перерахунок щомісячного грошового утримання судді у відставці після 18.02.2020 (дата ухвалення рішення Конституційного Суду України № 2-р/2020) з врахуванням розміру складових суддівської винагороди судді, який працює на відповідній посаді;

позивачі заявили аналогічні позовні вимоги (по-різному висловлені, але однакові по суті: визнати протиправними дії відповідача щодо відмови позивачу - судді у відставці, який не проходив (не пройшов) кваліфікаційне оцінювання суддів та (або) не пропрацював на відповідній посаді судді три роки після проходження кваліфікаційного оцінювання, здійснити перерахунок та виплату щомісячного грошового утримання судді у відставці згідно із довідкою про суддівську винагороду працюючого на відповідній посаді судді, у правовідносинах, що виникли після дати ухвалення Конституційним Судом України рішення від 18.02.2020 № 2-р/2020.

Таким чином, можна констатувати, що позиція Пенсійного фонду України викладена в листі від 13.04.2020 № 2800-030101-5/11687, погоджена листом Міністерства соціальної політики України від 17.04.2020 № 5519/02-20/54 суперечить висновкам Верховного Суду, викладеним в рішенні у зразковій справі від 16.06.2020 № 620/1116/20, які є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень.

Частиною другою статті 19 Конституції України визначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відповідно до частини п'ятої статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права.

Частиною третьою статті 291 Кодексу адміністративного судочинства України передбачено, що при ухваленні рішення у типовій справі, яка відповідає ознакам, викладеним у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, суд має враховувати правові висновки Верховного Суду, викладені у рішенні за результатами розгляду зразкової справи.

Застосування органами Пенсійного фонду України позиції Пенсійного фонду України викладеної в листі від 13.04.2020 № 2800-030101-5/11687, без

врахування правової позиції Верховного Суду викладеної в рішенні у зразковій справі від 16.06.2020 №620/1116/20 призводить до порушення соціальних прав суддів у відставці на отримання довічного грошового утримання судді у відставці, що призведе до масових звернень до суду за захистом порушених прав щодо оскарження рішень територіальних управлінь Пенсійного фонду України про відмову у перерахунку щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці за довідками, виданими після рішення Конституційного Суду України від 18.02.2020 № 2-р/2020 з врахуванням розміру складових суддівської винагороди судді, який працює на відповідній посаді, а це потягне невинуваті судові витрати, відшкодування яких будуть покладені на територіальні управління ПФУ.

Крім того, така позиція Пенсійного фонду України та Міністерства соціальної політики України всупереч правовим висновкам Верховного Суду підриває авторитет правосуддя.

Система правового захисту суддів, соціального захисту і побутового забезпечення суддів та їхніх сімей встановлена Законом України «Про судоустрій і статус суддів», положення якого узгоджуються з вимогами міжнародних актів щодо незалежності суддів і спрямовані на забезпечення стабільності досягнутого рівня гарантій незалежності суддів, які є необхідною умовою здійснення правосуддя, а також гарантією поваги до гідності людини, її прав та основоположних свобод.

Визначені Конституцією та законами України гарантії незалежності суддів є невід'ємним елементом їх статусу та поширюються на всіх суддів України. Такими гарантіями є надання їм за рахунок держави матеріального забезпечення (суддівська винагорода, пенсія, щомісячне довічне грошове утримання тощо) та надання їм у майбутньому статусу судді у відставці.

Таким чином, конституційний статус судді передбачає достатнє матеріальне забезпечення судді як під час здійснення ним своїх повноважень, так і в майбутньому у зв'язку з досягненням пенсійного віку чи внаслідок припинення повноважень і набуття статусу судді у відставці.

Організація матеріального забезпечення суддів після досягнення ними пенсійного віку, умови і порядок його надання врегульовані загальними законами України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», а також спеціальними законами України, які встановлюють умови пенсійного забезпечення, відмінні від загальнообов'язкового державного страхування – «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу».

Конституційний Суд України також у своїх рішеннях неодноразово висловлював свої юридичні позиції з питань матеріального забезпечення суддів як невід'ємної складової їх статусу.

Узагальнюючи ці юридичні позиції слід відзначити, що незалежність суддів є невід'ємною складовою їхнього статусу, конституційним принципом організації та функціонування судів і професійної діяльності суддів; незалежність суддів полягає передусім у їхній самостійності, непов'язаності при здійсненні правосуддя будь-якими обставинами та іншою, крім закону, волею; положення Конституції України стосовно незалежності суддів, яка є невід'ємним елементом статусу суддів та їх професійної діяльності, пов'язані з принципом поділу державної влади та обумовлені необхідністю забезпечувати основи конституційного ладу, права людини, гарантувати самостійність і незалежність судової гілки влади.

Конституційний статус суддів, які здійснюють правосуддя, та суддів у відставці передбачає їх належне матеріальне забезпечення, яке повинне гарантувати здійснення справедливого, незалежного, неупередженого правосуддя.

Гарантуючи незалежність суддів, держава зобов'язується її забезпечити, зокрема, через матеріальний і соціальний захист, що включає гарантію виплати щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці.

Довічне грошове утримання суддів є особливою формою соціального забезпечення суддів, зміст якої полягає у гарантованій державою щомісячній звільненій від сплати податків грошовій виплаті, що слугує забезпеченню належного матеріального утримання суддів, у тому числі після звільнення від виконання обов'язків судді; щомісячне довічне грошове утримання судді у встановленому розмірі спрямоване на забезпечення гідного його статусу життєвого рівня, оскільки суддя обмежений у праві заробляти додаткові матеріальні блага; особливість щомісячного довічного грошового утримання полягає у правовому регулюванні, а також у джерелах його фінансування.

Рішенням XV чергового З'їзду суддів України від 07 березня 2018 року доручено Вищій раді правосуддя, Раді суддів України вжити заходів щодо усунення дискримінації суддів у відставці у частині виплати та перерахунку довічного грошового утримання.

Відповідно до статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Рада суддів України є вищим органом суддівського самоврядування та діє як виконавчий орган з'їзду суддів України, розробляє та організовує виконання заходів щодо забезпечення незалежності судів і суддів, правового захисту судів, соціального захисту суддів та їхніх сімей та приймає рішення з цих питань.

Заслухавши та обговоривши інформацію голови комітету Ради суддів України з питань забезпечення незалежності суддів Жука А.В., відповідно до статей 126 – 134 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», та Положення про Раду суддів України, затвердженого рішенням X позачергового з'їзду суддів України 16 вересня 2010 року (з подальшими змінами), Рада суддів України

в и р і ш и л а:

1. Визнати позицію Пенсійного фонду України, викладену в листі від 13.04.2020 № 2800-030101-5/11687, яка погоджена листом Міністерства соціальної політики України від 17.04.2020 № 5519/02-20/54 такою, що суперечить висновкам Верховного Суду викладеним в рішенні у зразковій справі від 16.06.2020 № 620/1116/20.

2. Звернути увагу Пенсійного фонду України та Міністерства соціальної політики України, що судові рішення, які набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України, а правові висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права.

3. Звернутись до Пенсійного фонду України та Міністерства соціальної політики України щодо відкликання листів від 13.04.2020 № 2800-030101-5/11687 та від 17.04.2020 № 5519/02-20/54.

**Голова
Ради суддів України**

Б.С.Моніч